

דף הלימוד מוקדש על ידי דבורה אופנהיים לעילוי נשמת אמה מורתה מרים בת עקיבא

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

מלכים ב' פרקים י"ג-י"ד

בפרק י"ג מתוארים ימיו האחרונים של אלישע כשהם משולבים בדברי ימיהם של מלכי ישראל והואחזו ויואש. בנבואתו האחרונה מנבא אלישע החולה למלך ישראל על ניצחונו על ארם. בפרק י"ד מתוארת עלייתו ונפילתו של אמציה מלך יהודה, ואחריה מלכות ירבעם השני מלך ישראל. שנות מלכותו של ירבעם השני מהוות נקודת שיא אחרונה בקורות ממלכת ישראל מבחינה מדינית צבאית. מכאן ואילך מתדרדרת ממלכת ישראל עד לחורבנה והגלייתה בידי אשור.

"וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" < בקיאות

פרק י"ג

1 הפרק נחלק לשלושה חלקים - א-ג: תיאור מלכות יהואחז ויואש. יד-כא: אחרית ימי אלישע. כב-כה: ההיפוך ביחסי ישראל וארם.

לדעת רוב המפרשים ישנה חפיפה בין ההתרחשות בחלק א (פס' ג-ה) לזו שבחלק ג. ראו לדוגמא את דברי רש"י על פסוק ה: ויתן ה' לישראל מושיע - את יהואש בן יהואחז שנאמר בו שלש פעמים תכה את ארם.

ניתן לראות בשני תיאורים אלה היבטים שונים של אופי הגאולה. עמדו על הדגשים השונים בשני התיאורים, התייחסו לסיבת השעבוד וההצלה, ובחנו היכן מצוי המוקד בכל אחד - במלך או בעם.

2 סיפורי אלישע נחתמים בשני סיפורים קצרים - האחד מתרחש בתקופת מלכותו (יד-ט) והשני מתרחש לאחר מותו (כ-כא).

א) וַיִּאֲלֵשֶׁע חֵלָה אֶת-חֲלִיו אֲשֶׁר יָמוּת בו וַיֵּרֶד אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ-יִשְׂרָאֵל בְּסִיפּוֹר הָרִאשׁוֹן (טו-יז), יח-יט) אלישע מצווה את המלך בשני ציוויים: מהו הדמיון ביניהם? שימו לב לאיזו פעולה אין הקבלה בציווי השני. בחנו את התפקיד של אלישע והמלך בכל אחד מהם וחישובו מה ההבדל המהותי ביניהם, ומדוע קוצף אלישע על יואש?

ב) 'וַיָּמָת אֱלִישֶׁע וַיִּקְבְּרוּהוּ וַגְּדוּדֵי מוֹאָב יָבֹאוּ בְּאַרְצָךְ בַּאֲשֶׁר שָׁנָה'.
רד"ק: 'כיון שמת אלישע התחיל הפורענות לבא, התחילו גדודי מואב לבא. שעל ידו נושעו ישראל מיד מואב... ומשמת הוא התחילו לבוא בארץ'. על פי דברי הרד"ק, מה עשויה להיות סיבת הנס שנעשה לאיש שנגע בקבר אלישע?

3 הכתוב יוצר הקבלה מרתקת בין סיפור הסתלקותו של אליהו בפרק ב לאחרית ימי אלישע. הקבלה זו מחדדת את ההבדלים ביניהם ומאירה את דרכם הנבואית של שני הנביאים. ניגע כאן בכמה נקודות מרכזיות:

א) בשני הסיפורים נאמר עליהם: אבי רכב ישראל ופרשיו (ב', יב; י"ג, יד). מי האומר בכל סיפור ואיך הדבר משקף את דרכם הנבואית?

ב) כיצד והיכן מסתלק כל אחד מהם מן העולם?

ג) אצל שני הנביאים ישנה 'חיוניות' מסוימת אחרי הסתלקותם. כיצד היא מתבטאת אצל כל אחד מהם?

פרק י"ד

4 תיאור מלכותו של אמציה מלך יהודה נחלק לשניים: החלק הראשון (א-ז) מספר בעלייתו ובהצלחתו, ואילו החלק השני (ח-טז) מתאר את נפילתו ההדרגתית עד לרציחתו בידי הקושרים.

א) פעולת ה'הכאה' עומדת ביסוד העלייה והנפילה. עיינו בחלק הראשון, מהן שתי ההכאות המתוארות בו ומה המניע המשותף להן? מדוע מתאר הכתוב הכאות אלה בצורה חיובית? (הרקע להכאת אדום - ראו לעיל ח', כ). לעומת זאת, מהו שורש נפילתו בחלק השני? עיינו בדברי יהואש לאמציה (ט-י).

ב) הכתוב רומז לקשר פנימי בין מלכות אמציה למלכות יואש אביו בחלק הראשון (י"ד, ג, ה), ובחלק השני (י"ד, יט-כ; י"ב, כא-כב). בנסיבות עלייתו ונפילתו של יואש עסקנו בדף הקודם, נסו למצוא את הקשר הפנימי בשורשן של שתי הנפילות.

5 בסוף הפרק מתוארת מלכות ירבעם השני (כג-כט). עמדו על המאפיינים הבולטים של מלכותו: מספר שנות המלוכה החרגי (כג), והישגיו צבאיים הבולטים (כה). למשמעות הישגיו ראו מ"א ח', שה. כיצד מוסברת בכתוב הצלחה זו לאור מעשי ירבעם (כה-כו)?

6 נבואת 'יונה בן אמתי' נזכרת בפסוק כה. זהו המקום היחיד בתנ"ך בו נזכר יונה הנביא מחוץ לספרו. התוכלו למצוא קשר ענייני בין נבואתו על ישראל כאן לבין סירובו להינבא על נינוה בירת אשור בספר יונה?

”וַיְבִינּוּ בַּמֶּקְרָא” < הרחבה

פרידה מאליהו ואלישע

אליהו אשר 'בסופה ובסערה דרכו', המבקר החריף של בית המלוכה ושל בני דורו, פרש מכל אלו ביום עלייתו לשמים. כביכול, לא רק עצם עלייתו השמים מהווה הפסקת פעילותו הנבואית, אלא אף מה שקדם לעלייתו - הליכתו אל מזרח לירדן - מכין את הניתוק הזה של הנביא מדורו ומארצו.

אלישע, הנביא הפועל בנחת עם הבריות והדואג לטובתן, אף הסתלקותו נעשית בתוך בני עמו ובתוך ארצו. מן המקום שבו פעל כנביא כל חייו - משם הסתלק הנביא לבית עולמו...

אלישע זכה במתת הנבואה ובאפשרות לפעול את פעולותיו המיוחדות לו כנביא רק מכח זאת שיצק מים על ידי אליהו. מכח היותו משרתו של אליהו וממשיך דרכו, זכה אלישע - בדרכו שלו - לתקן את דרך רבו....

אליהו סלל דרך בישראל, ודרך זו אינה נפסקת עם הסתלקותו. יש יורש לתפקידו כנביא בישראל, ויש מי שימשיך את פעילותו הנבואית, אף אם בשינוי תוכן וסגנון. לאלישע אין יורש. אף שאלישע הרבה לשהות בחברתם של בני הנביאים ואף שהיה מלווה תדיר בנערו, אין הוא מעמיד נביא שימשיך את פעולתו בישראל. עם מותו של אלישע מסתיים פרק בתולדות הנבואה בישראל. מעתה לא יעמוד עוד בישראל נביא מחולל מופתים, המשתמש במופתיו כמכשיר עבודה נבואי לשם שינוי המציאות בישראל, לדרך זו של אליהו ואלישע אין המשך.

תוך דורות אחדים יעמדו בישראל נביאים שסגנון נבואתם יהא שונה לגמרי מזה של אליהו ואלישע - אלו 'ארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק, ואלו הן: הושע, ישעיה, עמוס ומיכה' (פסחים פז ע"א). נביאים אלו עיקר פעלם יהיה בדבריהם - בנאומים הנבואיים שבפיהם. עשיית מופתים נבואיים תתמעט מאד, וכמעט תתבטל, בפועלם של ארבעה נביאים אלו והבאים אחריהם בדורות הבאים. מותו של אלישע חותם אפוא פרק מיוחד בתולדות הנבואה בישראל.

(מתוך: הרב אלחנן סמט, פרקי אלישע, עמ' 682-685)